

Richting gevend plan van Aanpak

versie: 2024-05-06

Rechten van de Natuur in de Gemeente Eijsden-Margraten: De verkenningsfase

Aanleiding

De gemeente Eijsden-Margraten herbergt een biodiversiteit met onschatbare waarde voor het welzijn van de samenleving. Het landschap maakt de gemeente bijzonder en wordt door velen gewaardeerd en gekoesterd. Dit landschap vormt het basiskapitaal voor een gezond leef- en verblijfsklimaat en bepaalt de belevingswaarde voor inwoner en bezoeker. Echter, het landschap en de natuur staan steeds meer onder druk door afname van biodiversiteit, effecten van stikstofvraagstukken en klimaatverandering. Maar ook afnemende middelen voor beheer, toename van toerisme en recreatie, schaalvergroting in de landbouw en leegstaand vastgoed in het buitengebied spelen hierin een rol. Om te behouden wat goed is en te verbeteren wat beter kan is het zorg dat de kwaliteiten van het landschap ook naar de toekomst toe op een duurzame manier beschermd worden.

Om een gezonde leefomgeving voor volgende generaties te waarborgen is de motie 'rechten voor de natuur' door politieke partij PRO opgebracht en aangenomen in de gemeente Eijsden-Margraten in november 2023.

De motie van PRO verzoekt de gemeente Eijsden-Margraten om onderzoek te doen naar de juridische en praktische haalbaarheid van het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan de natuur in de gemeente Eijsden-Margraten. Hierbij dienen alle relevante maatschappelijke organisaties, lokale experts en andere belanghebbenden betrokken te worden in het onderzoek.

Voorliggend plan van aanpak is richting gevend voor het onderzoek dat door een universiteit wordt uitgevoerd. De universiteit zal het plan van aanpak omvormen tot een definitief onderzoeksvoorstel.

Rechten van de Natuur (RvdN) is gebaseerd op Latijns-Amerikaans gedachtegoed bekend als *Buen Vivir* (vertaling: goed leven), waarin gelijkwaardig samenleven met de natuur een actief onderdeel van de maatschappij is. RvdN is op meerdere plekken wereldwijd geïmplementeerd voor duurzame ontwikkeling met een lange-termijnvisie.

Omdat het toekennen van RvdN in Nederland een innovatief onderwerp is en de gemeente Eijsden-Margraten hierin een pioniersrol speelt, is dit onderzoek opgedeeld in twee onderdelen:

1. De verkenning: Het eerste deel van het onderzoek richt zich op het verkennen van RvdN in de gemeente Eijsden-Margraten,
2. De haalbaarheid: In de vervolgfase wordt specifiek naar de technische, juridische en praktische implementatie en de haalbaarheid van een vorm van RvdN in de gemeente Eijsden-Margraten gekeken, waarvoor het verkennend onderzoek (fase 1) de basis vormt.

Doel fase 1

Een gelijk kennisniveau realiseren onder alle betrokken partijen door het opstellen van een onderzoeksrapportage waarin het verkennen van het concept RvdN, de opvattingen over de natuur én de huidige staat van natuurbescherming in de gemeente Eijsden-Margraten zijn opgenomen. Dit zal uitwijzen of de gemeente Eijsden-Margraten geschikt is voor de verdere uitwerking van een vorm van RvdN.

De verkenning:

RvdN is voor de gemeente Eijsden–Margraten een nieuw concept. Zowel ambtelijk als bestuurlijk is er weinig kennis aanwezig over het concept RvdN. RvdN is niet een kant en klaar beleid, maar gaat gepaard met een verschuiving in paradigma die een meer integrale aanpak stimuleert. In deze visie wordt het ecosysteem als een samenhangend geheel beschouwd, waarin verschillende belangen gelijkwaardig aan elkaar afgewogen dienen te worden. RvdN als concept benadrukt het benoemen van de natuur als rechtspersoon als manier om deze beter te beschermen. Als de natuur onafhankelijk van diens belang voor anderen bestaansrecht krijgt, wat de intrinsieke waarde versterkt, is dit uiteindelijk positief voor het behoud van een gezond leefgebied voor alle soorten in het gebied (inclusief de mens).

De uitwerking van een vorm van RvdN is mogelijk in verschillende vormen, afhankelijk van lokale context. Het is daarom zaak dat dit onderzoek zorgvuldig wordt uitgevoerd en in eerste instantie breed wordt opgezet alvorens specifieke details uit te diepen. Deze eerste verkenningsfase is enkel gericht op het uitdiepen van enerzijds de academische literatuur over het onderwerp, anderzijds op het overzichtelijk krijgen van de belanghebbenden en diens kennis over de regio. Het breed uitzetten van een kennisnetwerk waarin expertise vanuit verschillende invalshoeken wordt meegenomen zorgt voor een genuanceerd beeld. Dit vormt een profiel van de gemeente Eijsden-Margraten, dat vergeleken kan worden met de context uit het literatuuronderzoek. Dit zal uitwijzen of de gemeente Eijsden-Margraten geschikt is voor de verdere uitwerking van een vorm van RvdN.

Het onderzoek in fase 2 gaat in op specifieke vragen en gedetailleerde uitwerking. Er wordt dan pas onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor implementatie, en dus naar het juridische -, en beleidsvraagstuk. Fase 1 van het onderzoek dient enkel als verkenning over de passendheid van het concept RvdN in de gemeente Eijsden-Margraten.

Wanneer dit plan van aanpak spreekt over RvdN doelt het op het concept van RvdN als een breed scala, dat verder toegespitst dient te worden naar mate het onderzoek in de gemeente Eijsden-Margraten vordert.

Fase 1 van het onderzoek verkent zowel de oorsprong het concept, als de opvattingen over natuur in de gemeente. Deze kennis creëert zicht op het draagvlak in de gemeenschap en geeft daarmee inzicht in de mogelijkheid tot implementatie in het beleid van de gemeente Eijsden-Margraten.

In de verkenning wordt ingegaan op het concept RvdN en wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

1. Wat is RvdN?
2. Waar ligt de oorsprong van RvdN?

3. Hoe is het concept wereldwijd al toegepast in wet- en regelgeving? Wat is de historische context in deze gebieden? Waarom is RvdN hier toegepast?
4. Hoe is de bescherming, het beheer en het herstel van de natuur momenteel geregeld binnen de gemeente Eijsden-Margraten?
5. Wat wordt verstaan onder natuur in de gemeente Eijsden-Margraten?
6. Wat is de (ecologische) staat van deze natuur?
7. Hoe kijken de verschillende politieke fracties in de gemeenteraad aan tegen het concept? Welke onduidelijkheden en verwachtingen bestaan er?
8. Hoe denken verschillende belangengroepen over de natuur in de regio en de toepassing van RvdN hierin? (Zie lijst belanghebbenden)
9. Hoe kijken (juridische VN-)experts op het gebied van RvdN aan tegen de toepasbaarheid van het concept in de gemeente Eijsden- Margraten?

Aan de hand van de inventariserende fase wordt een analyse opgesteld en geconcludeerd of RvdN überhaupt een optie is. Hiermee wordt de verkenning afgesloten. Deze dient als handvat voor de 2^e fase.

Methoden:

Informatie wordt opgedaan door middel van: literatuurstudie, interviews en een enquête.

Aan de hand van academische literatuur wordt antwoord gegeven op vraag 1 t/m 3 van de verkenning. Er worden meerdere auteurs met uiteenlopende velden van expertise geraadpleegd. Hierdoor ontstaat er een overzicht met perspectieven over RvdN vanuit cultureel, sociaal, economisch, politiek, ecologisch en juridisch oogpunt.

Vraag 4 en 6 wordt beantwoord door een combinatie van een overzicht van huidig beleid, academische literatuur en interviews met natuurorganisaties en beheerders. Voor vraag 5 wordt, naast bovenstaande, ook gebruik gemaakt van de perspectieven van politieke partijen en andere belanghebbenden, welke worden verzameld door middel van interviews en een enquête. Vraag 5 is participatief opgezet. Hiervoor is gekozen om de natuur niet enkel door academische experts te laten definiëren. De belanghebbenden zijn allemaal experts op hun eigen gebied, met specifieke kennis van de regio. Het is van toegepaste waarde om een overzicht te hebben van welke gebieden door belanghebbenden als belangrijk worden ervaren, vooral wanneer naar een meer integrale aanpak wordt gestreefd. Zij dragen immers mede de zorg voor een duurzame omgeving en zullen het toekomstige beleid moeten ondersteunen.

In vraag 7 t/m 9 worden de perspectieven van verschillende belanghebbenden opgesplitst. Interviews zullen inzicht geven in de kennis, onduidelijkheden en verwachtingen van deze groepen.

Lijst belanghebbenden:

Aanzet van overzicht (o.v. veranderingen) van de organisaties en personen met wie contact wordt opgenomen voor een interview, exclusief gemeentelijke politieke partijen.

- Limburgse Land- en Tuinbouwbond	- Provincie Limburg (wonen, economische zaken, landbouw en natuur)
- Stichting Limburgs Landschap	- LIOF
- Natuurmonumenten	- Recron
- Staatsbosbeheer	

- Bouwend Nederland
- Waterschap Limburg
- Watermaatschappij Limburg
- Maas Cleanup
- Natuurlijk Geuldal
- Stichting Rechten van de Natuur
- Mileufederatie
- Natuurbeheer Keerberg
- Vereniging tot Natuurbehoud
- Stichting Greules
- IVN Natuureducatie

Werkgroep:

De verkenning wordt uitgevoerd onder regie van de beleidsadviseur Natuur en Landschap bij de gemeente Eijsden-Margraten. Uitvoering van het onderzoek wordt weggezet bij een nader te bepalen universiteit. De werkgroep wordt verder multidisciplinair aangevuld.

Informatie/Communicatie:

Gemeenteraad

De raad wordt via het college geïnformeerd door middel van een Raadsinformatiebrief na vaststelling plan van aanpak. Vervolgens zal de Gemeenteraad geïnformeerd worden via de Begeleidingscommissie Buitengebied.

College van B&W

Het college wordt geïnformeerd door de werkgroep via de portefeuillehouder.

Belangstellenden en belanghebbenden

Belangstellenden en belanghebbenden kunnen op verzoek, in overleg binnen de werkgroep, over de voortgang van het onderzoek worden geïnformeerd.

Tijdschema en Resultaten:

De haalbaarheid van de planning is in grote mate afhankelijk van de personele capaciteit.

Het verkennend onderzoek zal worden uitgevoerd gedurende de periode van maart tot en met december 2024. Dit zal resulteren in een rapport met de bevindingen uit de verkenning, welke als leidraad dient voor de vervolgfase van het onderzoek.

In een tweede onderzoeksfase wordt specifiek naar de technische, juridische en praktische haalbaarheid van een vorm van RvdN in de gemeente Eijsden-Margraten gekeken, zoals in de motie RvdN is verzocht.

De resultaten zullen aan de gemeenteraad teruggekoppeld worden middels een Raadsinformatieavond.

De verkenning heeft als eindpunt een openbare bijeenkomst over het onderwerp. Hierin worden bevindingen gepresenteerd en vragen beantwoord. Deze bijeenkomst wordt georganiseerd in samenwerking met een VN-experts op het thema RvdN.